

Кожна з перелічених функцій може бути присутня тією чи іншою мірою в праці окремого працівника, але неодмінно притаманна сукупній праці. Залежно від переважання тих чи інших функцій у трудовій діяльності людини визначається складність праці, складається конкретне співвідношення функцій розумової і фізичної праці.

Різноманіття змісту праці зумовлює розподіл функцій між людьми, які обробляють предмети праці. Можна виокремити такі функції:

- *методологічну* — полягає в застосуванні і розвитку методів пізнання, в основі яких лежать об'єктивні закони природи і суспільства;
- *ідеологічну* — спрямована на створення системи політичних, правових, моральних, естетичних, філософських поглядів та ідей, поширюваних через засоби масової інформації і публічні виступи;
- *виховну* — спрямована на підготовку людей до виконання завдань соціального й економічного характеру у результаті цілеспрямованого впливу на них, що забезпечує формування їх особистості в потрібному напрямку;
- *соціальну* (змістовність, привабливість, престижність і мотивація, соціальне партнерство та ін.);
- *психофізіологічні* (важкість, напруженість, санітарно-гігієнічні умови праці та ін.);
- *правові* (законодавче регулювання трудових відносин, відносин на ринку праці та ін.).

Цей поділ досить умовний, бо проблеми праці поєднують у собі одночасно різні аспекти, виникають у єдності або перебувають у тісній взаємозалежності.

Складовою управління науково-технічним прогресом є передбачення його соціальних результатів і досягнення соціальних параметрів виробництва, що задаватимуться планомірно. Соціальні параметри виробництва характеризують той вплив, який має виробничий процес на зайнятих у ньому працівників. До них належать змістовність праці, умови праці, рівень виробничого травматизму і професійно-кваліфікаційний склад пра-

цівників, їх ставлення до праці. Основні соціальні параметри техніко-технологічної бази — змістовність та умови праці.

Підвищення змістовності праці людини, збільшення її складності потребує відповідного кадрового потенціалу. Підготовка кадрів, їх перенавчання повинні мати випереджальний характер. На змістовність праці працівників разом із змінами в технології, знаряддях праці впливають різні організаційні форми праці, які підвищують її змістовність без зміни техніко-економічної основи виробництва.

У процесі трудової діяльності поступово змінювалося місце людини в економічному житті, що відобразилось у появі різних категорій та концепцій стосовно формування людського капіталу як результату сукупності сформованих і розвинених внаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особливих рис і мотивацій індивідів, які беруть участь в економічному розвитку країни (табл. 1).

Таблиця 1

Розвиток уявлень про роль і місце людини в економічному житті і його відображення в змінах категоріального апарату

Категорія або концепція	Загальна тенденція	Період активного використання у вітчизняній науці	Уявлення про роль і місце людини в економічному житті	Причини виникнення
Робоча сила	Роль людини в економічному житті	XIX ст. — теперішній час	Людина як носій здібностей і рис, які можуть продуктивно використовуватися в процесі праці	Необхідність визначення і врахування особистого фактора виробництва
Трудові ресурси	Збільшення ролі людини в економічному житті Посилення комплексності підходу	20-ті роки XX ст. — теперішній час	Людина як пасивний об'єкт зовнішнього управління, планово-облікова одиниця	Необхідність вимірювання показників відтворення робочої сили в умовах централізованого управління та обов'язковості праці

Трудовий потенціал	Збільшення ролі людини в економічному житті Посилення комплексності підходу	70–80-ті роки XX ст. – теперішній час	Людина, як суб'єкт, який характеризується своїми потребами й інтересами у сфері праці	Необхідність активізації й ефективного використання можливостей, пов'язаних з особистим фактором
Людський фактор		Кінець 80-х років XX ст. – теперішній час	Людина – головна рушійна сила суспільного виробництва, фактор підвищення його ефективності	Суспільно-економічні умови, необхідність підвищення віддачі особистого фактора
Людський капітал		Середина 90-х років XX ст. – теперішній час	Людина – об'єкт найефективніших вкладень і суб'єкт, який перетворює їх на продуктивні здібності з метою подальшої реалізації їх у виробництві	Визнання пріоритетного значення людини в економічному розвитку і продуктивного характеру інвестицій в економіку людини
Людський розвиток		Початок 90-х років XX ст. – теперішній час	Високорозвинена благополучна людина – найвища цінність демократичного суспільства, кінцева мета економічного розвитку	Визнання самостійної інтегральної (а не лише економічної) цінності людини, її розвитку і добробуту

Питання для самоконтролю

1. Що таке праця?
2. У чому полягає відмінність роботи і праці?
3. У чому полягає сутність змісту праці?
4. Які функції виконує людина в процесі трудової діяльності?
5. Що таке соціальна характеристика праці?

Розділ 2

НАСЕЛЕННЯ І ТРУДОВІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ

Населення кожної держави є найдинамічнішим чинником виробничих процесів, а також суб'єктом різних суспільних явищ і процесів, що відбуваються в країні.

Під населенням, згідно з нормами міжнародного права, розуміють сукупність людей, які перебувають у межах території певної держави і підлягають її юрисдикції. До населення належать громадяни (в деяких країнах – тільки піддані цієї країни), іноземці (за винятком тих, які перебувають у цій країні короткочасно), особи, які не мають громадянства (апатриди), а також особи, які мають подвійне громадянство.

Таким чином, населення – це сукупність людей, які живуть на цілком визначеній території (у районі, місті, регіоні, країні). Особливістю цієї сукупності є те, що вона постійно відновлюється у процесі відтворення життя і перебуває в стані саморозвитку, утворюючи, з одного боку, основний матеріальний компонент людської спільноти, суб'єкт соціальних зв'язків, а з іншого – є джерелом трудових ресурсів і носієм певних соціально-економічних і соціально-трудова відносин. Зміна кількості населення зумовлена демографічною ситуацією, яка визначається структурою населення, характером його руху, видами, типами і режимом відтворення. Усі ці процеси залежать від соціально-економічного становища в країні і досліджуються наукою демографією.

Для відстеження процесів, пов'язаних із зміною населення, проводяться переписи. Інтервали переписів у кожній країні свої, але в середньому становлять 10 років. Перший у світі перепис населення було проведено у Сирії намісником Риму в цій країні Публієм Квіринієм у 6 році нашої ери. Останній